Beatrijs

Editie Fr. van Hoof en J. Honders

bron
Fr. van Hoof en J. Honders (eds.), *Beatrijs*. H. Dessain, Luik 1954.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bea001beat31_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

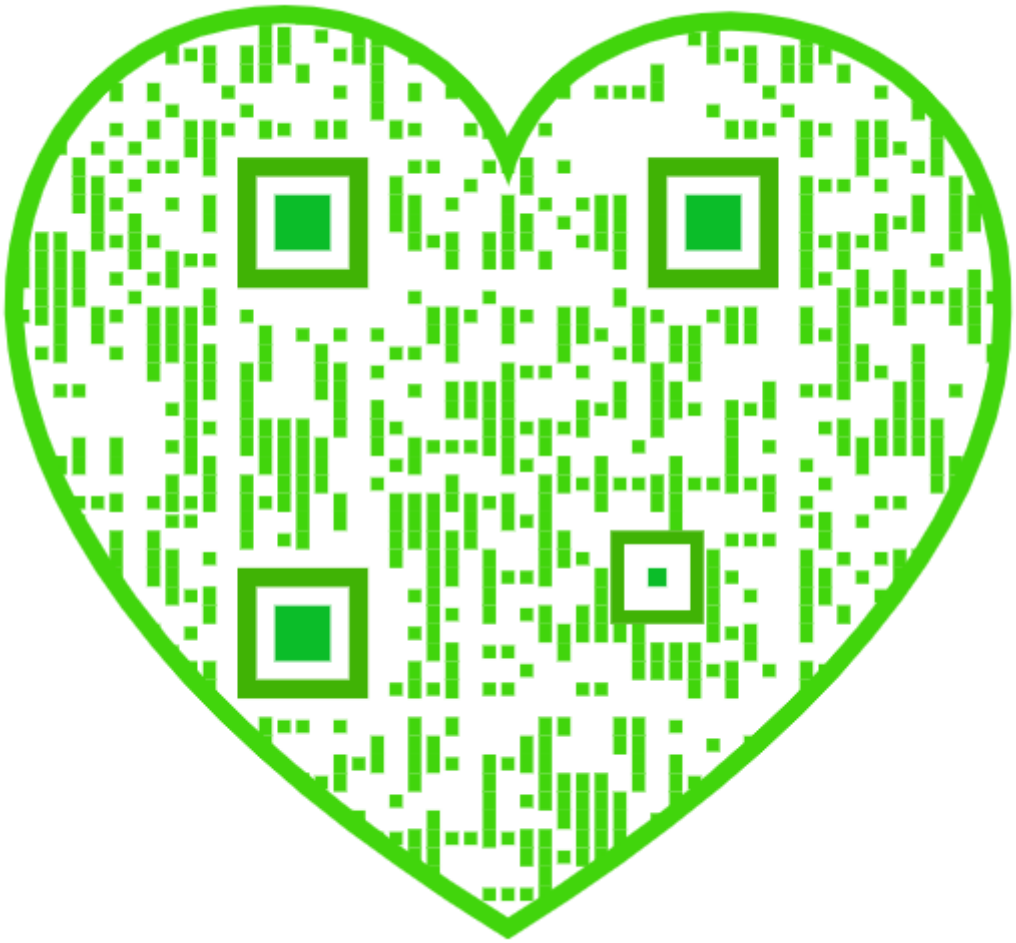

Voorbericht

Is het geen afkeurenswaardige poging, een eeuwenoude berijmde legende in modern proza over te zetten?

Samenstellers van dit werkje, met zovele anderen, menen dat de overleving van dit dóór en dóór menselijk verhaal uit de dertiende eeuw tot op onze dagen, en dat in haast alle streken, toch wel een bewijs van innerlijke waarde moet zijn. Bovendien is de Middelnederlandse tekst doorgaans ontoegankelijk voor Franstalige studenten, ja, zelfs voor Vlamingen. Wij achten het meer dan noodzakelijk dat onze leerlingen niet langer zouden verstoken blijven van het genot dat de lezing van dit en andere Middeleeuwse werken verschaft. Daarom schijnt ons een transpositie in hedendaags Nederlands proza gewenst, willen wij niet rechtstreeks naar een Franse vertaling grijpen.

Misschien zal de legende aan vormschoonheid (ritme en rijmen) moeten inboeten; doch de inhoud blijft ongeschonden; ons proza volgt het middeleeuwse vers op de voet; steeds hebben wij getracht, de eenvoudige en naïeve schoonheid van het Middelnederlandse gedicht bewaard te houden. ‘Traductor traditor’ lijkt hier wel een grove overdrijving te zijn.

Als kinderen van de wetenschappelijke twintigste eeuw voelen wij ons nog steeds door de '*Sproke van Beatrijs*' aangetrokken; ze geeft inderdaad blijk en in de hoogste mate van objectiviteit en speurzin in humanistische problematiek.

RUTEBEUF (*Le miracle de Théophile*) en de schrijver van '*Beatrijs*', zowel als GOETHE (*Faust*) VAN EEDEN (*De kleine Johannes*) en VERMEYLEN (*De wandelende Jood*) raken de grond van het menselijk hart: de eeuwige en voortdurende tweestrijd tussen ideaal en werkelijkheid, geloof en zonde, genade en natuur, willen en kunnen, tragische illustratie van 's Meesters woorden: 'De geest is vlug, maar het vlees is zwak.' Onze tegenwoordige kuituur laat de tijdgenoten die zielestrijd nog scherper aanvoelen.

Het hoeft niet gezegd, dat vooroordelen tegenover middeleeuwse meesterwerken het bewijs leveren van gebrek aan fijngevoeligheid en van antiwetenschappelijk modern 'obscurantisme '.

Mocht onze arbeid er toe bijdragen, liefde te doen ontwaken voor de Middelnederlandse letteren, waarvan menig werk voor de grote meerderheid van ons ontoegankelijk dus ongenietbaar is gebleven.

J.H. - F.V.H.

Inleiding

De maatschappij in de middeleeuwen vertoonde een sterk godsdienstig karakter. Dat bemerkt men in de bouw-, de schilder- en de beeldhouwkunst en niet het minst in de letterkunde. Zelfs de ridderromans waren van vrome opvattingen doortrokken.

De heiligen zijn door onze voorouders steeds vereerd geworden. Boven alle heiligen echter stond Maria, de Moedermaagd.

‘Maria was niet alleen het symbool van moederweelde, moederliefde en moederangst; zij was ook het symbool van onuitputtelijke liefde en barmhartigheid jegens het hele mensdom. Wel mocht men van Jezus, die voor de zondige mensheid was gestorven, genade hopen, maar was Hij niet tevens de rechtvaardige rechter die het laatste oordeel zou uitspreken? Zou daar de rechtvaardigheid het niet winnen van de genade? Waar dan nog hulp te zoeken, als het niet was bij die moeder, die Hij zelf naast zijn troon had geplaatst en tot koningin des hemels had doen kronen; die moeder, die Hij zó lief had, dat Hij haar moeilijk iets zou kunnen weigeren. Zo wordt Maria de toevlucht van de zon-

daar die alle genade bij God had verbeurd, zijn advocate voor Gods troon.'[1]

Wonderen en mirakelen, door de voorspraak vooral van de Moeder Gods verkregen, zijn in de Middeleeuwen genoeg opgetekend. Soms zijn ze naïef en kinderachtig, maar steeds getuigen zij van de grote Mariaverering.

Het meesterstuk van die Marialegenden uit de Middeleeuwen in alle talen is onze *Beatrijs.*

Korte Inhoud. - *Een kloosterzuster, die altijd stipt haar ambt van kosteres volbracht had, verliet, na zware innerlijke strijd, het klooster om een jeugdvriend te volgen. Alvorens het klooster te verlaten, legde zij haar gewaad en de sleutels van de sacristie neer aan de voeten van het Lieve-Vrouwenbeeld. In een stad leefden ze zeven jaar als man en vrouw. Toen al het geld op was en haar minnaar haar verlaten had, leidde zij met haar twee kinderen gedurende zeven jaar een avontuurlijk en ellendig bestaan. Dagelijks echter bad zij tot Maria. Vol berouw doolde ze rond en ze kwam, als bedelares, terug bij haar vroegere klooster. Ze vond onderdak bij een arme weduwe en vernam daar dat Beatrijs nog immer in 't klooster was en steeds voorbeeldig haar plicht vervulde. Tot driemaal toe had ze een vizioen: een stem spoorde*

1 Dr D.C. TINBERGEN in zijn uitgave van *Beatrijs,* bl. 10.

haar aan, naar 't klooster terug te gaan en verklaarde haar hoe Maria haar hielp, 's Nachts keerde ze naar 't klooster terug en ze vond er alles zoals ze het verlaten had. Maria had al die tijd haar plaats ingenomen.'

Volgens velen eindigde hier (met vers 864) oorspronkelijk het verhaal. Een later dichter zou het evenwel nodig gevonden hebben er een slot aan te brengen:

'Aanvankelijk durfde Beatrijs haar zonden niet biechten. Maar door een nieuwe verschijning op haar plicht gewezen, beleed ze rouwmoedig al 't bedreven kwaad aan een abt die kloostervisitatie kwam houden. Deze vertelde, met haar goedvinden, haar wonderlijke geschiedenis alom, natuurlijk zonder namen te noemen. Hij nam bovendien de zorg voor haar kinderen op zich. '

Bron. - De Beatrijs-tekst is ons in slechts eén handschrift bewaard, dat in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage berust. De legende van Beatrijs behoort tot de meest verspreide en populaire Maria-mirakelen. Men vindt ze met tal van varianten in Latijnse, Franse, Middelnederlandse, Duitse, Spaanse, Oudnoorse, zelfs Arabische bewerkingen terug. Toch is men er nog niet in geslaagd te bepalen, waar noch wanneer de legende geboren is.

Voor wat ons gedicht betreft noemt PATER STRACKE[1] als enige bron Caesarius, de prior van het cisterciënserklooster te Heisterbach (in het Rijnland bij Bonn) en zijn werk *Liber Octo Miraculorum,* dat ± 1237 voltooid was. Pater Stracke beweert dat onze Beatrijs omstreeks 1240 gedicht is. Het auteurschap is nog niet opgelost. Sommigen beweren dat het de Oost-Vlaming DIEDERIC VAN ASSENEDE, de schrijver van '*Floris ende Blancefloer*', zou zijn.

Het gedicht is geschreven in paarsgewijs rijmende verzen in een zeer poëtische en zuivere Middelnederlandse taal.

Bespreking. - Het verhaal van *Beatrijs* is in allerlei talen naverteld, maar niemand heeft er zo'n gave dichterlijke vorm voor gevonden als onze Vlaamse dichter. Meesterlijk heeft hij de karakters tegen elkaar doen afsteken.

'Drieërlei liefde wordt in Beatrijs tegenover elkaar gesteld. Eerst de zuiver-zinnelijke aardse liefde, door de duivel in Beatrijs' hart wakker geroepen, en door haar uiterlijk schoon in 't hart van haar minnaar gewekt. Die liefde duurde - ondanks alle geloften van eeuwige trouw - toch niet langer dan zeven jaar en verdween, toen 't gebrek de woning inkwam. Dan de verheven moederliefde

1 In *Leuvense Bijdragen*. XIX, 1927.

van Beatrijs voor haar kinderen,' een liefde zo groot, dat ze om hun 't nodigste te kunnen verschaffen, zelfs verdroeg om zeven lange jaren in een poel van schande en ellende te leven. En ten derde is er dan de bovennatuurlijke liefde van de vlekkeloze Moedermaagd voor 't zondige mensenkind. Ze verliet haar troon in de hemel om op aarde - tweemaal zeven jaren lang - de nederige taak te gaan vervullen van een afgedwaalde kloosterzuster!'[1]

'Na een korte inleiding behandelt de schrijver het innerlijke conflict van Beatrijs, daarna het verzoek aan en de vlucht met de edelman. Zeer snel glijdt hij heen over de gelukkige jaren (die doen immers niet zoveel ter zake!); iets breder wordt haar zondig leven aangeduid (haar zonden maken haar schuld groter, maar wekken ook, in ogenblikken van steeds zich verdiepend inzicht, haar berouw steeds sterker op); dan uitvoerig de omkeer, de stem die haar tot driemaal toe maant terug te keren in het klooster, de terugkeer. Een latere bewerker (misschien) heeft er nog een - overbodig - slotstuk aan toegevoegd over de biecht van Beatrijs en het lot der kinderen.'[2]

1 Dr A.J. DE JONG: *Nederlandse Letterkunde*. Wolters. Groningen, bl. 95.
2 Gérard KNUVELDER: *Inleiding tot de Nederlandse letterkunde*, I B.

Beatrijs stamt uit de bloeiperiode van de Middelnederlandse geestelijke literatuur, de dertiende eeuw, en is het werk van een groot kunstenaar.

Het gedicht is volkomen harmonisch opgebouwd. ‘De personen staan zuiver tegenover elkaar, wáár, levend en zonder overdrijving! Van Beatrijs gaf de dichter een ontwikkelingsbeeld der ziel. Ondanks alles voelen we sympathie voor haar. Aan haar zielenadel twijfelt men geen moment het hele gedicht door. Immers zij valt wel in zonde, maar het zijn nooit lage motieven die haar drijven: eerst de hoogstaande liefde voor de jongeling, daarna de liefde voor haar kinderen[1].

‘ Niemand ontsnapt aan de aangrijpende menselijke tragiek van dit verhaal, schrijft Prof. Dr J. VAN MIERLO S.J. Want dit is wel meer dan een Maria-legende: het is een brok volle menselijkheid. Hier ligt al de ellende der zonde in uitgebeeld met al haar wanhopige overmacht, die boete en gebed en kastijding doen bezwijken voor de drang der aardse liefde. Welk een psychologie van 't menselijk hart onze dichter aan de dag legt! Er ligt ziel, zwakke, menselijke en toch zo heerlijk schone ziel in, overal: in de afspraak tussen beide geliefden, in Beatrijs' uitstorting van haar ellende, in de blij de ontmoeting als ze voor de ridder staat,

1 Naar Dr Jos. J. GIELEN in zijn *Beatrijs*-uitgave. Dekker & van de Vegt. Nijmegen.

in de wroeging bij die eerste vreugde, in dat bange voorgevoel dat de vaart haar rouwen zal, in die hartstochtelijke liefdesontboezemingen; en dan de verzaking, het verraad, de gevreesde ontrouw met al de ellende der zonde. Maar groter dan de zonde is de barmhartigheid Gods en de goedheid van Maria! Waar de wereld hard is en de mens ontrouw, daar omstraalt Gods moeder alles met haar liefde! En dan: die samenspraken, zo natuurlijk, zo waar ; die gebeden, zo innig in schrijnende nood; dit frisse natuurgevoel ook; die kiesheid bij zulk een onderwerp, die eerbied voor het heilige, de rijke afwisseling, het sobere en heldere woord dat, op weinige uitzonderingen na, overal te vinden is.'[1]

Prof. Dr Rob. GUIETTE[2] spreekt ook met veel lof over ons gedicht. Hij zegt: 'L'auteur, avec un souverain don de la mesure conduit son récit, sans un accroc, sans une défaillance. Son poème vaut par la pureté cristalline du style et l'émouvante simplicité du récit. Le respect et l'amour de la Sainte Vierge, unis à un tout admirable, lui ont permis de traiter un sujet scabreux, sans le moindre scandale. Jamais il n'a besoin de forcer la voix pour exprimer un drame serré, où, sans cesse, le

1 Prof. Dr J. VAN MIERLO: *Geestelijke epiek der Middeleeuwen*. Standaard. Brussel.
2 R. GUIETTE. *Beatrix.* Poème traduit du Moyen-Néerlandais. Anvers. Éditions Lumière. 1930.

réalisme contrebalance l'idéalisme. Le surnaturel du miracle ne l'empêche pas un instant de conserver à ses personnages leur caractère humain bien vivant et de les faire évoluer, dans une atmosphère riche à la fois de réalité et de poésie.

En Fr. CLOSSET schrijft in zijn '*Joyaux de la littérature flamande du Moyen-âge*'[1]: 'C'est l'un des rares textes de la littérature du moyen-âge qui soit encore pleinement apprécié de nos jours. La subtilité de sa psychologie, son sain réalisme, son sens dramatique, la maîtrise des dialogues, le sentiment de la nature dont s'imprègnent maints passages, sa profonde piété, contribuent à lui assurer un charme impérissable. Béatrice n'est pas un fantoche: c'est un personnage humain, vivement et finement nuancé. Elle se laisse tenter parce qu'elle est faible, parce qu'elle aime, et non par perversité. Les personnages secondaires eux-mêmes sont évoqués avec justesse. L'auteur marque, grâce à un sens dramatique aigu, la différence entre la sensualité de l'amant et l'amour éthéré, bien qu'humain, de la moniale, l'opposition entre le désir qu'éprouve celle-ci de quitter sa vie de sacristine pour les joies de la terre et la conscience en elle de ce que pareil désir a de monstrueux. L'auteur témoigne d'une sobriété étonnante; il sait suggérer au lieu de décrire. Le récit demeure mesuré; l'ana-

1 *Les éditions Lumière.* Bruxelles. 1949. P. 16.

lyse des conflits intérieurs ne s'étale pas. Tout concourt à l'équilibre. Les descriptions sont simples, la langue directe, le style naturel, les vers nombreux.'

Adriaan J. BARNOUW heeft onze Middelnederlandse Beatrijs bekend gemaakt in de Verenigde Staten. In 1944 liet hij een prachtige Amerikaanse vertaling in rijm verschijnen *(The Miracle of Beatrice; a Flemish Legend of* c. 1300. *Introduction by* Dr J.A. Goris. New York, Pantheon Books. 1944.)

- Hier volgt het begin:
In writing verse is little gain:
People tell me I should refrain
From wasting thus my weary mind.
Yet, for the flower of womankind,
Who mother was and maid remained,
I have begun a miracle quaint,
Which God, no doubt, showed to our luck
In honor of Mary, who gave him suck.
It 's of a nun I will begin
A tale.

Wie kan onverschillig blijven voor zulke verrukking?

Oorspronkelijke tekst [*] aant.

Van dichten comt mi cleine bate.
Die liede raden mi dat iet late
Ende minen sin niet en vertare.
M*aer* om die doghet van hare,
Die moeder en*de* maghet es bleve*n*,
Hebbic een scone mieracle op heven,
Die God sond*er* twivel toghede
Mariën teren, diene soghede.
Ic wille beghinnen va*n* ere nonne*n*
Een ghedichte. God moet mi onne*n*
Dat ic die poente moet wel gerake*n*
En*de* een goet ende d*aer* af maken,
Volcomelijc na der waerheide,
Als mi broed*er* Ghysbrecht seide,
Een begheven Willemijn,
Hi vant in die boeke sijn,
Hi was een out ghedaghet man.

Die no*n*ne, daer ic af began,
Was hovesche en*de* subtijl van zeden.
Men vint ghene noch heden
Die haer ghelijct, ic wane,
Van zeden ende van ghedane.
Dat ic prisede hare lede,
Sonderlinghe h*aer* scoenhede,

* De afkortingen werden *cursief* gedrukt; leestekens werden geplaatst voor de verstaanbaarheid van de tekst.

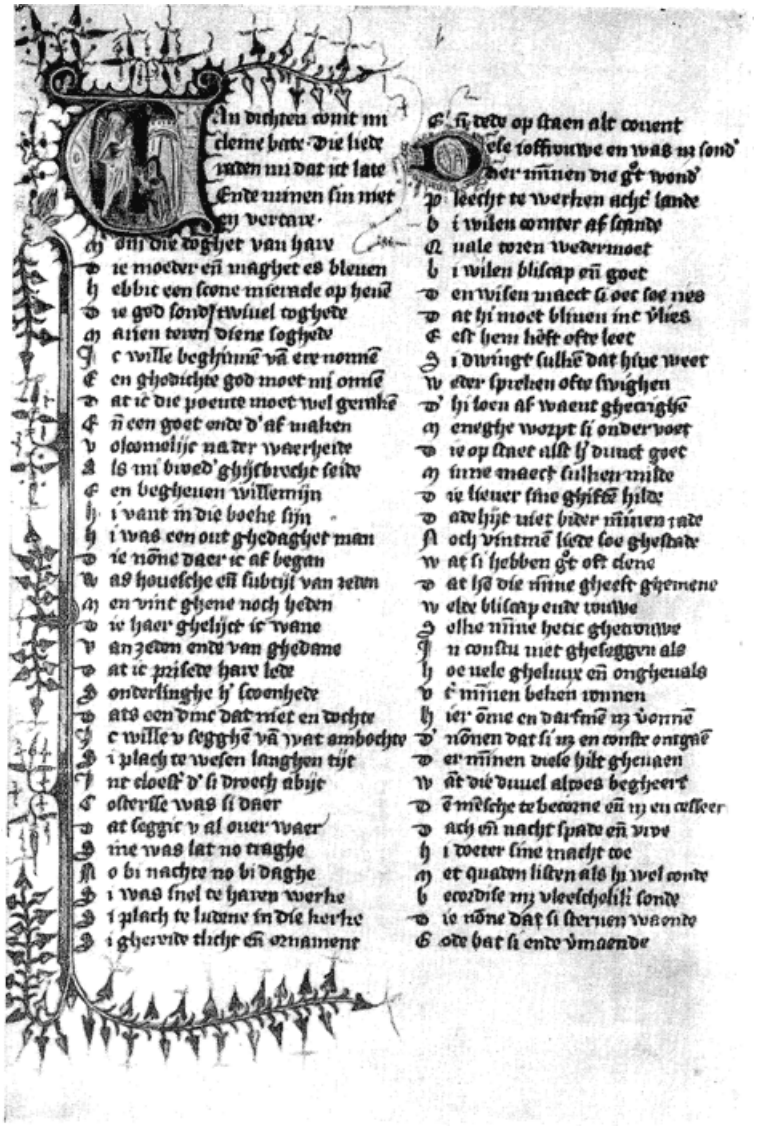

Eerste bladzijde (verkleind) van het handschrift.

Dats een dinc dat niet en dochte.
Ic wille u segghe*n,* van wat ambochte
Si plach te wesen langhen tijt
Int cloest*er,* d*aer* si droech abijt:
Costersse was si daer,
Dat seggic u al over waer,
Sine was lat no traghe
No bi nachte no bi daghe ;
Si was snel te haren werke:
Si plach te ludene, in die kerke,
Si ghereide tlicht en*de* ornament
En*de* dede op staen alt covent.
Dese joffrouwe en was n*iet* sonder
Der mi*n*nen, die g*r*o*et* wond*er*
Pleecht te werken acht*er* lande.
Bi wilen comter af scande,
Quale, toren, wedermoet ;
Bi wilen bliscap en*de* goet.
Den wisen maect si oec soe ries
Dat hi moet bliven int verlies,
Eest hem lief ofte leet.
Si dwingt sulk*en,* dat hine weet,
Weder spreken ofte swighen,
Da*er* hi loen af waent ghecrigh*en*.
Meneghe worpt si onder voet,
Die op staet alst h*aer* dunct goet.
Minne maect sulken milde
Die liever sine ghifte*n* hilde,
Dade hijt niet bider min*n*en rade.

Beatrijs in modern proza

Proloog (vers 1-17) [aant. 1]

[1] 1. Het dichten brengt mij weinig voordeel op.
[2] De mensen raden me aan het te laten en er mijn
[3] hoofd niet langer over te breken.

[4] 4. Doch ter wille van de waardigheid van Haar
[5] die moeder is geworden en maagd gebleven, heb
[6] ik een schoon mirakel gedicht, dat God zonder
[7] twijfel liet gebeuren tot eer van Maria die Hem
[8] zoogde.

[9] 9. Ik zal een gedicht van een non verhalen. God
[10] moge mij vergunnen, dat ik alle feiten behoorlijk
[11] moge uiteenzetten en het tot een goed einde moge
[12] brengen, volkomen naar waarheid, zoals broeder
[13] Gijsbrecht, een in een klooster teruggetrokken
[14] Wilhelmiet, een man op leeftijd, het in zijn boeken
[15] vond.

1 De indeling in hoofdstukken is volgens Dr J. VAN MIERLO en Dr R. ROEMANS.

1. De verlokking (18-190) aant.

[1] 18. De non over wie het gaat was hoofs en fijn
[2] van gedragingen. Men vindt er heden geen meer,
[3] denk ik, die op haar gelijkt wat zeden en manieren
[4] betreft. Dat ik over haar lichaam en haar
[5] bijzondere schoonheid zou uitweiden, zou een
[6] ding zijn dat niet zou betamen.

[7] 26. Ik wil u zeggen welke bediening zij lange
[8] tijd vervuld in 't klooster, waar zij het habijt
[9] droeg: kosteres was zij daar, dat verzeker ik u.
[10] Zij was niet lui, noch traag, noch bij nacht, noch
[11] bij dag. Zij was vlug bij haar werk; zij moest luiden
[12] in de kerk; zij zorgde voor het licht en de
[13] kerkelijke gewaden; zij wekte het hele klooster.

[14] 37. Maar deze jonkvrouw was niet zonder minne,
[15] die overal op de wereld zo'n wonderbare macht
[16] uitoefent. Bijwijlen komt daarvan schande, kwelling,
[17] verdriet en bittere smart; bijwijlen blijdschap
[18] en goede dingen. De wijze maakt zij zelfs zo
[19] dwaas, dat hij in 't verderf moet vallen, of hij wil
[20] of niet. Zij heeft menigeen in haar macht, dat hij
[21] niet weet of het van spreken of van zwijgen is, dat
[22] hij meent voordeel te zullen krijgen. Menigeen
[23] werpt zij ter aarde, die alleen opstaat, als het
[24] haar goed schijnt. De liefde maakt vrijgevig degene
[25] die zijn gaven liever voor zich zou behouden,

[26] als hij het niet deed op aansporing van de liefde.
[27] Bovendien vindt men lieden zo standvastig, dat de
[28] liefde hen alles, wat ze hebben, groot of klein, als
[29] gemeenschappelijk doet delen: geluk, vreugde en
[30] droefheid. Zulke liefde noem ik getrouw. Ik zou u
[31] niet ten volle kunnen zeggen, hoeveel geluk en ongeluk
[32] uit de bron van de liefde vloeien.

[33] 62. Daarom mag men het de non niet kwalijk
[34] nemen, dat ze aan de liefde die haar gevangen
[35] hield geen weerstand kon bieden; want de duivel
[36] begeert altijd de mensen te bekoren en houdt er
[37] niet mee op, dag en nacht, vroeg en laat; hij gebruikt
[38] er al zijn macht toe. Met kwade listen, zo
[39] goed als hij kon, bekoorde hij de non met vleselijke
[40] zonde, zodat zij dacht er van te sterven.

[41] 72. Zij bad tot God en smeekte Hem, dat Hij
[42] haar zou sterken door zijn genade. Zij sprak:
[43] ‘Ik word door sterke liefde zo overladen en gewond
[44] (dat weet Hij, aan wie alles is bekend en
[45] aan wie niets is verborgen), dat mijn zwakheid
[46] mij zal doen dolen. Ik moet een ander leven leiden;
[47] dit habijt moet ik afleggen.’

[48] 81. Luister nu hoe het haar nadien verging. Zij
[49] zond om de jongeling, voor wie zij grote liefde
[50] had, met een vriendelijke brief, opdat hij spoedig
[51] tot haar zou komen; dat daarin zijn voordeel gelegen
[52] was.

[53] 87. De bode ging waar de jongeling was. Deze
[54] nam de brief en las de naam van zijn vriendin die
[55] hem zond. Toen was hij blij in zijn gemoed. Hij
[56] haastte zich daarheen te gaan. Sedert zij twaalf
[57] jaar oud waren, beheerste de liefde deze twee, dat
[58] zij dikwijls veel smart leden.

[59] 95. Hij reed, zodra het hem mogelijk was, naar
[60] het klooster, waar hij haar opzocht. Hij ging voor
[61] 't venstertje zitten en zou graag zijn lief spreken
[62] en zien, als het zijn kon. Niet lang liet zij op zich
[63] wachten. Zij kwam en ging hem opzoeken voor 't
[64] venstertje, dat met ijzeren banden in de breedte
[65] en in de lengte was voorzien.

[66] 104. Menigmaal zuchtten zij zwaar, terwijl hij
[67] buiten en zij binnen zat, vervuld van sterke liefde.
[68] Zo zaten zij een hele tijd, zodat ik niet zou kunnen
[69] zeggen, hoe dikwijls haar gelaatskleur veranderde.
[70] ‘Wee mij!’, zei ze, ‘wee mij uitverkoren lief; ik
[71] ben zo gedrukt; spreek tegen mij een woord of
[72] twee die mijn hart opbeuren. Ik verlang troost van
[73] u. De pijl van de liefde steekt mij in 't hart, zodat
[74] ik grote smart lijd. Ik zou nooit meer blij zijn,
[75] zolang gij hem er niet uitgetrokken hebt.

[76] 119. Hij antwoordde met innigheid: ‘Gij weet
[77] wel, lieve vriendin, dat wij elkaar sinds lang liefhebben.
[78] Nooit kregen wij zoveel verpozing, dat we
[79] de gelegenheid hadden, elkaar eens te kussen.
[80] Onze Heer God moge Vrouw Venus, de godin, die

[81] dit in ons hart bracht, verdoemen, dat zij zo twee
[82] schone bloemen laat verwelken en bederven. Kon
[83] ik maar van u verkrijgen, dat gij 't habijt woudt
[84] neerleggen en mij zeggen wanneer en hoe ik u
[85] kan naar buiten leiden; ik zou wegrijden om
[86] mooie en kostbare wollen kleren te laten gereedmaken
[87] en die met bont te doen voeren: mantel,
[88] rok en overkleed. Nooit zal ik u verlaten, hoe
[89] zwaar de nood ook worde. Met u wil ik lief en
[90] leed, het zoete met het zure te gemoet gaan. Neem
[91] mijn trouw tot pand.'

[92] **142.** De jonkvrouw sprak: 'Uitverkoren
[93] vriend, die belofte wil ik graag van u aannemen.
[94] Ik wil met u zo ver gaan dat niemand in dit klooster
[95] zal weten waarheen we zijn gegaan. Kom vandaag
[96] over acht dagen mij opwachten daar buiten
[97] in de boomgaard onder een egelantier. Wacht daar
[98] op mij, ik zal buiten komen en wil uw bruid worden.
[99] Ik wil met u gaan waarheen gij verlangt;
[100] tenzij ziekte of onoverkomelijke bezwaren het
[101] mij beletten; ik zal zeker ter plaatse komen. Ook
[102] ik verlang van u, lieve jonkheer, dat gij daar
[103] komt.' Dit beloofde elk de andere.

[104] **160.** Hij nam afscheid en ging heen waar zijn
[105] ros gezadeld stond. Hij steeg er dadelijk op en
[106] reed stapvoets weg door de velden in de richting
[107] van de stad. Zijn lief vergat hij niet. De volgende
[108] dag ging hij naar de stad. Hij kocht blauwe en

[109] scharlaken stoffen, waarvan hij een mantel en een
[110] ruime kap liet maken en een rok en een overkleed,
[111] en dat alles wel naar behoren gevoerd. Niemand
[112] zag ooit fijner bontwerk als voering van vrouwenkleren.
[113] Allen die het zagen prezen het. Mes, gordel
[114] en geldbeugel kocht hij voor haar, goed en duur;
[115] haarbanden, gouden ringen en sieraden van velerlei
[116] aard. Voor al die sieraden deed hij navraag wat
[117] voor een bruid nodig was. Hij stak 500 pond bij
[118] zich en op een avond reed hij heimelijk buiten de
[119] stad. Al dat schoons voerde hij mee, behoorlijk op
[120] zijn paard geladen. Alzo reed hij naar het klooster.
[121] Zoals zij gezegd had, ging hij in de boomgaard
[122] onder een egelantier zitten, tot zijn lief zou naar
[123] buiten komen.

2. De vlucht uit het klooster (191-292) aant.

[1] 191. Ik houd nu op met van hem te vertellen
[2] en spreek u van de lieftallige vrouw. Vóór middernacht
[3] luidde zij de metten. De liefde maakte haar
[4] zeer bekommerd. Toen de metten gezongen waren,
[5] zowel door de ouden als door de jongen die in 't
[6] klooster waren, en ze allemaal terug naar de slaapzaal
[7] waren gekeerd, bleef zij alleen in het koor en
[8] zei haar gebeden, zoals zij vroeger dikwijls gedaan
[9] had.

[10] 203. Zij knielde voor het altaar en sprak met
[11] grote vrees: ‘Here Jezus, zoete naam, nu kan
[12] mijn lichaam het niet langer uithouden in dit
[13] kloosterkleed. Gij kent wel, te allen tijde, 's mensen
[14] hart en zijn wezen. Ik heb gevast, gebeden en
[15] mij gekastijd. Het was alles om niets dat ik mij
[16] kwelde. De liefde heeft mij ten val gebracht, zodat
[17] ik de wereld moet dienen.

[18] 215. Zo waar als Gij, Lieve Heer, tussen twee
[19] misdadigers werdt gehangen en aan 't kruis werdt
[20] uitgestrekt, en Gij Lazarus hebt opgewekt, toen
[21] hij dood in het graf lag, moet Ge mijn nood kennen
[22] en mij mijn misdaad vergeven; ik moet in zware
[23] zonden lijden.’

[24] 223. Na deze woorden ging zij uit het koor en
[25] ging naar de plaats waar het Mariabeeld stond. Zij
[26] knielde er voor en zei haar gebeden. Zij riep on-

beschroomd:
[27] ‘Maria, nacht en dag heb ik u op
[28] deerniswekkende wijze mijn leed geklaagd en het
[29] heeft mij geen zier gebaat. Ik word helemaal van
[30] mijn verstand beroofd, als ik nog langer in dit
[31] habijt blijf.’

[32] 233. Haar pij trok zij aldaar uit en legde die
[33] op het altaar van Onze-Lieve-Vrouw. Toen deed
[34] ze ook haar schoenen uit. Hoor nu, wat ze zal doen!
[35] De sleutels van de sacristie hing ze voor dat beeld
[36] van Maria. Ik zeg u voor waarheid waarom zij ze
[37] aldaar hing; opdat men ze daar het gemakkelijkst
[38] kon vinden, als men ze bij het morgengebed zocht.
[39] Het is immers gebruikelijk te allen tijd, dat wie
[40] langs het beeld voorbijgaat zijn ogen daarop richt
[41] en een Ave uitspreekt, eer hij weggaat, ‘Ave Maria’.
[42] Daaraan dacht zij en daarom hing zij de
[43] sleutels daar.

[44] 249. Nu ging zij noodgedwongen vandaar weg
[45] met niets anders dan een grof onderkleed aan,
[46] naar waar zij een deur wist, die zij behoedzaam
[47] ontsloot; zij ging heimelijk naar buiten, stilletjes,
[48] zonder geluid. Met angst kwam ze in de boomgaard.
[49] De jongeling werd haar gewaar en zei:
[50] ‘Lief, wees niet bang; het is uw vriend die ge
[51] hier ziet.’

[52] 259. Toen ze beiden samen kwamen, begon zij
[53] zich te schamen, omdat ze in een onderkleed stond,
[54] blootshoofds en barrevoets. Toen zei hij: ‘Schoon

[55] lichaam, u zouden mooie gewaden en goede kleren
[56] beter passen. Neem het mij niet kwalijk. Ik zal ze
[57] u terstond geven.’ Toen gingen zij onder de egelantier
[58] en van al wat zij nodig had gaf hij haar genoeg.
[59] Hij gaf haar twee paar kleren: blauw was
[60] het dat ze daar aandeed, sierlijk van snit. Vriendelijk
[61] lachte hij tegen haar. Hij zei: ‘Lief, dit
[62] hemelsblauw staat u beter dan dat grijze.’ Twee
[63] kousen trok ze aan en twee schoenen van Cordovaans
[64] leer, die haar veel beter stonden dan de
[65] met linten gebonden schoenen. Toen gaf hij haar
[66] een hoofddeksel van witte zijde, dat ze op haar
[67] hoofd hing.

[68] 284. Toen kuste de jongeling haar vriendelijk
[69] op haar mond en het scheen hem, nu ze voor hem
[70] stond, dat het helder dag werd. Haastig ging hij
[71] naar zijn paard.

[72] 289. Hij zette haar voor zich in het zadel en
[73] beiden reden zij weg, zo ver dat het begon te
[74] dagen, zonder dat ze iemand zagen die hen volgde.

3. In vreemde landen (293-408) aant.

[1] 293. Toen het in het oosten begon te lichten,
[2] zeide zij: ‘God, troost van de hele wereld; nu
[3] moet gij ons bewaren. Ik zie de dag opklaren. Was
[4] ik niet met u gevlucht, ik zou nu prime hebben
[5] geluid, zoals ik weleer in 't klooster gewoon was.
[6] Ik vrees dat die vlucht mij zal berouwen: de wereld
[7] houdt zo weinig haar woord, al heb ik mij
[8] tot haar gewend. Ze gelijkt de sluwe koopman, die
[9] ringen van klatergoud voor gouden verkoopt.’

[10] 307. ‘Ach, wat zegt ge, mijn schone? Als ik u
[11] ooit in de steek laat, moge God mij schandvlekken!
[12] Waarheen wij ons ook begeven, ik zal van u
[13] in generlei nood scheiden, zolang de bittere dood
[14] ons niet scheidt! Hoe kunt gij aan mij twijfelen?
[15] Gij hebt aan mij niet gemerkt, dat ik u boos of
[16] onbetrouwbaar was. Sinds het ogenblik dat ik u
[17] verkoos, zou ik mijn zinnen niet meer op een keizerin
[18] gezet hebben, gesteld dat ik haar waard was.
[19] Liefste, ik zou u niet om haar verlaten. Daar kunt
[20] ge zeker van wezen. Ik voer 500 pond wit zilver van
[21] het fijnste gehalte mee; daar zult gij, lief, meesteres
[22] van zijn! Al reizen wij naar vreemde landen,
[23] wij hoeven binnen de eerstvolgende zeven jaar
[24] niet te leven van in pand gegeven voorwerpen.’

[25] 328. Zo kwamen zij 's morgens stapvoets gereden
[26] aan een bos waar de vogels feest hielden. Ze
[27] maakten zo'n groot geschal, dat men het overal

[28] hoorde. Elk zong volgens zijn natuur. Daar stonden
[29] mooie bloempjes op dat groene veld ontloken. Ze
[30] waren schoon en ze roken zoet. De lucht was helder
[31] en schoon. Daar stonden veel sierlijke bomen,
[32] die rijkelijk beloverd waren. De jongeling zag
[33] het mooie meisje aan, voor wie hij trouwe liefde
[34] gevoelde. Hij zei: ‘Liefste, als het u welgevallig
[35] is, moesten wij afstijgen en bloemen plukken. Het
[36] schijnt me hier mooi te zijn. Laten we ons aan het
[37] liefdespel overgeven.’

[38] **346.** Verontwaardigd wijst ze zijn voorstel af.
[39] ‘Wat zegt ge’, sprak zij, ‘plompe onbeschofterik!
[40] Gij zoudt zó niet gesproken hebben, waart
[41] ge niet van dorpere aard! Ik mag wel droef te
[42] moede zijn. Gods haat treffe u die hiertoe aanzocht!
[43] Zwijg voortaan zo te spreken en luister naar
[44] de vogels in de dalen, hoe ze zingen en vrolijk
[45] zijn. Ik ben verontwaardigd, dat gij mij heden dit
[46] voorstel durft doen.’

[47] **365.** Hij zei: ‘Mijn lief; maak u niet kwraad.
[48] Het was Venus die het mij ingaf. God straffe mij,
[49] als ik er nog ooit van gewaag.’ Ze antwoordde:
[50] ‘Dan vergeef ik het u. Ge zijt mijn steun boven
[51] alle mannen hier op aarde; al leefde de schone
[52] Absalon nog en al was ik er volkomen zeker van,
[53] duizend jaar met hem in weelde en ongestoord te
[54] leven, ik zou er niet mee tevreden zijn. Geliefde,
[55] ik houd zo van u; men zou me die mogelijkheid

niet moeten voorstellen, dat ik u vergeten zou!
Als ik in de hemel was en gij op aarde, ik zou
zeker naar u toekomen. - Ach, God, straf mij niet
voor deze dwaze zondige uitlating! - Geen aardse
genieting kan het halen bij de geringste vreugde
in het hemelrijk. Daar is het kleinste zo volmaakt,
dat de ziel in niets anders genoegen vindt dan in
God eeuwig te minnen. Al het aardse is ellende;
het heeft niet de minste waarde vergeleken met
het kleinste in de hemel. Zij die naar hemelse zaligheid
streven zijn wijs; al moet ik zelf de dwaalweg
op en gewis mij terwille van u, lieve schone
jonkheer, aan grote zonde overgeven.'

397. Zo spraken zij met elkaar. Langs berg en
dal reden zij. Ik kan u niet zeggen wat tussen hen
tweeën voorviel. Ze reisden alzo verder, tot ze aan
een stad kwamen die mooi in een dal gelegen was.
Daar beviel het hun zo goed, dat ze er zeven jaar
bleven, er weelderig en wellustig leefden en er
samen twee kinderen kregen.

4. Op de dool (409-482) [aant.]

[1] 409. Toen, na de zeven vermelde j aren, het geld
[2] verteerd was, moesten ze leven van de verpandbare
[3] voorwerpen die ze uit hun land meegebracht
[4] hadden. Kleren, sieraden en paard verkochten ze
[5] voor half geld; en verteerden alles weldra. Toen
[6] wisten ze niet, wat aan te vangen. Zij kon niet spinnen,
[7] waarmee ze iets had kunnen verdienen. Het
[8] werd een dure tijd in 't land voor de spijzen, de
[9] wijn, het bier en voor alles wat men eten kon.
[10] Daardoor werd het hun zwaar te moede. Veel liever
[11] waren zij dood geweest dan om brood te moeten
[12] bedelen. De armoede veroorzaakte een misverstand
[13] tussen hen beiden, al was 't hun leed. De
[14] man verbrak het eerste zijn trouw; hij liet haar
[15] in groot verdriet achter en keerde naar zijn land
[16] terug. Sedert dien zag zij hem met geen ogen weer.
[17] Twee uitermate schone kinderen bleven daar met
[18] haar achter.

[19] 433. Zij sprak: ‘Het is mij nu overkomen,
[20] precies zoals ik het, vroeg of laat, steeds gevreesd
[21] heb. Ik ben in veel leed gekomen. Hij op wie ik
[22] mij in alle vertrouwen verliet heeft mij in de steek
[23] gelaten. Maria, lieve Vrouw, als het u behaagt, bid
[24] voor mij en mijn twee kinderen, opdat wij niet
[25] van honger sterven. Wat moet ik, rampzalige
[26] vrouw, beginnen? Ik moet beide, ziel en lichaam,

met zondige daden bevlekken. Maria, lieve Vrouw,
sta mij bij! Al had ik leren spinnen, ik zou er geen
brood voor twee weken kunnen mee verdienen. Ik
moet mij, uit nood, buiten de stad op 't veld begeven
en met mijn lichaam wat geld verdienen,
waarmee ik spijzen kan kopen. In geen geval mag
ik mijn kinderen in de steek laten.'

454. Zo trad zij in een zondig leven; want men
vertelt ons voor waarheid, dat zij, zoals een gemeen
wijf, zeven lange jaren een leven van ontucht
leidde en menige zonde bedreef, hoe het haar
ook tegen de borst stuitte. Ze vond er maar weinig
genoegen in. Met dat schamele loon hield zij haar
kinderen in 't leven. Waartoe zou het dienen, over
de schandelijke en zware zonden die zij in deze
veertien jaar bedreef langer te vertellen? Doch
zelfs in kommer en verdriet, nooit liet ze na, iedere
dag trouw de zeven getijden van Onze-Lieve-Vrouw
te bidden. Die las zij om Onze-Lieve-Vrouw
te prijzen en te eren, opdat zij haar mocht verlossen
uit het schandige leven waarmee ze niet minder
dan veertien jaar was beladen. Want dit zeg
ik u voorwaar: zij was zeven jaar met haar man,
van wie zij twee kinderen had en die haar in nood
achterliet ten prooi aan grote ellende. Over die
zeven jaar hebt ge al gehoord; luister nu hoe haar
verder leven verliep.

5. Inkeer (483-552) [aant.]

[1] 483. Toen die veertien jaar voorbij waren, zond
[2] God een zo groot berouw in haar hart, dat ze liever
[3] met het blote zwaard haar hoofd had laten afslaan,
[4] dan nog meer zonden met haar lichaam te bedrijven,
[5] zoals ze had gedaan. Ze weende dag en
[6] nacht, zodat haar ogen zelden droog waren. Ze
[7] zei: ‘Maria, die God zoogdet, bron van alle voortreffelijkheid
[8] boven alle vrouwen, laat mij niet in
[9] nood blijven! Lieve Vrouw, ik neem u tot getuige,
[10] dat ik berouw voel om mijn zonden, die me veel
[11] leed doen. Er zijn er zoveel, dat ik niet weet waar
[12] ik ze bedreef noch met wie. Helaas, wat moet er
[13] van mij worden! God heeft zijn ogen van mij
[14] afgewend; ik mag het oordeel wel vrezen, waar
[15] alle zonden aan 't licht zullen komen, zowel die
[16] van de armen als die van de rijken, en alle misdaad
[17] zal gestraft worden, tenzij men ze vooraf
[18] biecht en er boete voor doet. Dat weet ik wel zonder
[19] twijfel. Daarover heb ik grote angst.

[20] 510. Maar al droeg ik alle dagen een haren
[21] boetekleed en kroop ik er mee op handen en voeten
[22] van land tot land in een wollen pij, barrevoets
[23] zonder schoenen, ik zou het toch niet kunnen gedaan
[24] krijgen, dat ik vrij van zonden zou worden,
[25] als Gij mij niet bijstaat. Fontein, bron van alle
[25] goedheid, Gij hebt menigeen verblijd, zoals wel

[26] is gebleken met Theophilus, een van de ergste
[27] zondaars, die zowel zijn ziel als zijn leven aan de
[28] duivel had verpand en daardoor zijn vazal was
[30] geworden: Lieve Vrouw, gij hebt hem nochtans
[31] verlost. Al ben ik een zondige vrouw en een rampzalige
[32] ellendelinge; gedenk, Lieve Vrouw, dat, wat
[33] voor leven ik ongaarme leidde, ik toch altijd een
[34] gebed te uwer eer opzegde. Toon mij uw goedertierenheid!
[35] Ik ben iemand, die bedroefd is en uw
[36] hulp wel nodig heeft! Ik mag er wel op betrouwen,
[37] dat hem, die u, edele Maagd, dagelijks met een
[38] Ave Maria begroette, dit nooit onvergolden bleef.
[39] Zij, die gaarne uw gebed lezen, mogen wel zeker
[40] zijn, dat zij er voordeel van zullen hebben. Zo aangenaam
[41] is U die daad. Uitverkoren bruid van God,
[42] uw zoon zond U een groet te Nazareth, waar de
[43] engel U bezocht en U een boodschap bracht, zoals
[44] nooit enig bode er een had gehoord. Daarom zeker
[45] zijn die woorden, aangehaald in het Wees Gegroet,
[46] U zo aangenaam, dat gij er elkeen dank voor
[47] betoont, die U er dikwijls mee aanspreekt. Al was
[48] hij ook in zonden gevangen gehouden, gij zoudt
[49] hem Gods genade deelachtig doen worden en hem
[50] vóór uw zoon verdedigen.’

6. Naar huis (553-666) [aant.]

[1] 553. Dit smeekgebed en deze klacht bad de
[2] zondares alle dagen. Ze nam een kind aan elke
[3] hand en ging met hen in armoede door het land,
[4] van plaats tot plaats; zij leefde van hetgeen zij
[5] bedelde. Zo lang doolde zij door het land, dat zij
[6] het klooster, waar zij non was geweest, weervond.
[7] Zij kwam daar 's avonds laat, na zonsondergang,
[8] in 't huis van een weduwe aan. Daar smeekte zij
[9] om een onderkomen uit menslievendheid en daar
[10] een nacht te mogen blijven. ‘Ik zou u bezwaarlijk
[11] met uw kinderen kunnen afwijzen, sprak de weduwe.
[12] Mij dunkt dat ze vermoeid schijnen te zijn;
[13] neem wat rust en ga zitten. Ter ere van O. Lieve-Vrouw
[14] zal ik op mijn beurt met u delen wat Onze
[15] Heer mij verleent.’

[16] 573. Zij bleef dus met haar kinderen en zou
[17] gaarne te weten komen hoe het in het klooster gesteld
[18] was. ‘Zeg mij, goede barmhartige vrouw,
[19] is dit een klooster van jonkvrouwen?’ - ‘Ja’,
[20] antwoordde zij, ‘op mijn woord een weelderig en
[21] rijk klooster; nergens vindt het zijns gelijke. Van
[22] de nonnen die er het habijt dragen hoorde ik nooit
[23] praatjes vertellen op grond waarvan zij blaam
[24] zouden verdienen.’

[25] 585. Zij, die bij haar kinderen zat, sprak toen:
[26] ‘Hoe is 't mogelijk dat ge dat zegt? De laatste

[27] weken heb ik zoveel van een non horen spreken;
[28] naar ik verstond was zij hier kosteres. Hij die 't
[29] mij vertelde loog niet; het is voor veertien jaar
[30] gebeurd, dat zij het klooster verliet. Men heeft
[31] nooit geweten, waar ze heengegaan is, noch in
[32] welk land zij aan haar einde is gekomen.'

[33] 596. Toen werd de vrouw boos en zei: 'Gij
[33] schijnt te raaskallen. Zulke taal van de kosteres
[35] spreken moet ge laten varen of ge blijft hier niet
[36] binnen! Ze is hier veertien jaar lang kosteres geweest,
[37] zonder dat men haar al die tijd bij één
[38] mettenuur gemist heeft, tenzij ze ziek was. Hij
[39] zou slechter dan een hond zijn, die iets anders
[40] dan goed van haar zou zeggen. Zij heeft een zo
[41] reine ziel als enige non ook maar zou kunnen hebben.
[42] Als men alle kloosters tussen de Elbe en de
[43] Gironde doorzocht, denk ik, dat men er geen zou
[44] vinden die godvruchtiger leeft.'

[45] 614. Die zo lang in zonde geleefd had kwamen
[46] deze woorden vreemd voor. Ze zei: 'Vrouw, leg
[47] mij nader uit; hoe heet haar moeder en haar vader?'
[48] Toen noemde zij hen allebei. Toen wist ze
[49] wel, dat de weduwe haar bedoelde.

[50] 620. Ach God, hoe weende ze 's nachts in stilte
[51] voor haar bed! Ze zei: 'Ik kan voor de kwijtschelding
[52] van mijn zonden niets anders aanbieden
[53] dan mijn berouw; kom mij ter hulp, Lieve Vrouw!

[54] Mijn zonden zijn mij zo leed, dat als ik een oven
[55] zag zo gloeiend, dat de vlam er uit steeg, ik op
[56] staande voet er in zou kruipen, als ik daardoor
[57] van mijn zonden bevrijd zou kunnen worden.

[58] **631.** Heer, Gij hebt de wanhoop vervloekt;
[59] daarop wil ik thans betrouwen! Ik hoop steeds op
[60] genade, al kwelt de angst mij zeer en brengt mij
[61] in grote schrik. Sedert Gij op aarde kwaamt, de
[62] menselijke gedaante aannaamt en aan het kruis
[63] wildet sterven, was er geen zo groot zondaar, die
[64] Gij liet verloren gaan, als hij berouwhebbend genade
[65] zocht. Al kwam hij laat, hij vond toch de
[66] genade, zoals duidelijk bleek met de ene van
[67] de twee zondaars die aan uw rechterzijde hing.
[68] Dat Gij hem ongestraft ontvingt is ons een troostvend
[69] iets. Groot berouw kan alles tot stand brengen;
[70] dat kan ik aan hem zien. Ge zeidet:
[71] ‘Vriend, gij zult met mij nog heden in mijn rijk
[72] wezen. Dat zeg ik u voorwaar.’ Het was ook duidelijk,
[73] Heer, dat Gisemast, de moordenaar, U op 't
[74] laatste ogenblik om genade bad. Hij gaf U noch
[75] goud noch schat, doch slechts berouw over zijn
[76] zonden. Uw barmhartigheid is niet te doorgronden,
[77] zoals niemand ooit vermag, op een dag de zee uit
[78] te scheppen en tot de bodem droog te leggen. Er
[79] was nooit zo'n grote zonde, Lieve Vrouw, waar uw
[80] genade niet boven gaat. Hoe zou ik dan van uw
[81] genade uitgesloten zijn, als mijn zonden mij zo
[82] leed zijn!’

7. Terug in het klooster (667-864) [aant.]

[1] 667. Terwijl zij in dit gebed verzonken was,
[2] kwam een moeheid over al haar leden en sliep ze
[3] zacht in. In een visioen scheen het haar dat een
[4] stem haar toeriep, terwijl ze lag te slapen: ‘Mens,
[5] ge hebt zo lang gekermd, dat Maria zich over u
[6] ontfermt, want door haar gebed heeft zij genade
[7] voor u verworven. Ga dadelijk het klooster binnen.
[8] Ge zult de deuren wijd openvinden, waarlangs gij
[9] indertijd met uw beminde, de jongeling, die u in
[10] de nood in de steek liet, naar buiten gingt. Uw hele
[11] kloostergewaad vindt ge op het altaar terug: sluier,
[12] overkleed en schoenen moogt ge gerust aandoen.
[13] Dank daarvoor Maria uit de grond uws harten.
[14] Voor de sleutels van de sacristie, die ge 's nachts
[15] voor het beeld hingt, toen ge buiten gingt, heeft zij
[16] gezorgd. Gedurende de veertien jaar heeft men u
[17] niet gemist, zodat niemand er iets van wist. Maria
[18] is u zo goedgezind, dat ze al die tijd de dienst voor
[19] u heeft waargenomen, volkomen in uw gedaante.
[20] Dat heeft de Koningin des Hemels voor u, zondares,
[21] gedaan. Zij beveelt u, in 't klooster terug te
[22] gaan. Ge vindt er niemand op uw bed. Het is namens
[23] God dat ik u toespreek.’

[24] 701. Hierna duurde het niet lang of zij ontwaakte
[25] uit haar slaap. Ze zei: ‘God, Almachtige
[26] Heer, sta de duivel niet langer toe, dat hij mij

[27] in groter verdriet brengt dan ik nu heb ondervonden.
[28] Als ik nu in 't klooster ging en men mij
[29] als dievegge aanhield, zou ik nog meer geschandvlekt
[30] zijn, dan toen ik de eerste maal het klooster
[31] verliet. Bij uw kostbaar bloed, dat uit uw zijde
[32] liep, smeek ik u, goede God, dat, indien de stem die
[33] mij toeriep, hier te mijnen bate is gekomen, zij
[34] niet mag nalaten voor een tweede maal hier heen
[35] te komen en zelfs een derde maal op duidelijke
[36] wijze, zodat ik zonder argwaan weer in mijn
[37] klooster kan gaan. Ik zal er Maria altijd om prijzen
[38] en loven.'

[39] **723.** Hoor nu: de volgende nacht drong een
[40] stem tot haar, die haar toeriep en zei: Mens, gij
[41] wacht te lang! Ga terug in uw klooster; God zal
[42] uw trooster zijn. Doe wat Maria u gebiedt! Ik ben
[43] haar bode, twijfel er niet aan.' Ze heeft dus andermaal
[44] de stem tot haar horen komen, die haar
[45] beval in het klooster te gaan. Nochtans durfde zij
[46] het niet doen.

[47] **735** Ze wachtte nog een derde nacht en zei:
[48] 'Als het hels bedrog is dat mij overkomt, dan
[49] weze het mij gegeven, binnenkort een einde te maken
[50] aan de macht van de duivel en zijn kracht,
[51] indien hij vannacht nog hier komt. Heer, verbijster
[52] hem zo, dat hij spoedig het huis verlaat, dat hij
[53] mij niet moge plagen. Maria, sta mij bij, gij die mij
[54] een stem hebt gezonden en mij hebt bevolen, in

't klooster te gaan. Ik bezweer U, Lieve Vrouw,
bij uw kind, dat gij mij die stem voor de derde
maal zult zenden.'

749. De derde nacht bleef ze wakker. Een stem
kwam vanwege God, ditmaal met een zeer sterk
licht. Ze zei: 'Het is ten onrechte, dat ge niet doet
wat ik u heb bevolen, want Maria beveelt het door
mijn tussenkomst. Ge zoudt wel eens te lang kun-
nen wachten. Ga zonder aarzelen in het klooster.
Ge vindt de deuren wijd open, ge kunt gaan waar-
langs ge wilt. Uw habijt vindt ge weer op het altaar
liggen.'

761. Toen ze dat had gezegd, kon de zondares,
die daar te bed lag, de sterke glans met haar ogen
moeilijk verdragen. Ze zei: 'Nu mag ik niet meer
twijfelen. Deze stem komt van God en is de bode
van de Maagd Maria. Dat weet ik nu met zeker-
heid. Zij komt met zo schitterend licht; nu wil ik
niet nalaten mij naar 't klooster te begeven. Ik zal
het in vol vertrouwen doen, steunende op de
genade van Onze-Lieve-Vrouw. Mijn beide kinde-
ren beveel ik aan God, onze Vader; hij zal ze wel
bewaren.' Toen trok ze zonder dralen haar kleren
uit, dekte er stilletjes de kinderen mee, om ze niet
te wekken. Ze kuste beiden op de mond. Ze zei:
'Kinderen, blijft gezond. Betrouwend op de bij-
stand van Onze-Lieve-Vrouw, laat ik u hier in goed
vertrouwen. Had Maria voor mij geen genade door

haar gebed verworven, dan zou ik u niet verlaten
hebben, zelfs niet om al de rijkdommen die Rome
bevat.’ Luister nu wat ze zal doen.

787. Nu gaat ze moederziel alleen met grote
droefheid in de richting van het klooster. Toen ze
in de boomgaard kwam, vond ze terstond de deur
geopend. Ze ging er binnen zonder aarzelen. ‘Ma-
ria, heb dank er voor. Ik ben binnen de muren van
't klooster teruggekomen. Dat God mij geluk in 't
verdere verloop geve!’ Waar ze kwam vond ze de
deur voor zich wijd open. Toen trad ze in de kerk
en sprak zachtjes: ‘Heer God, ik bid u vurig;
help mij weer in mijn kloosterkleed, dat ik veer-
tien jaar geleden op het altaar van Onze-Lieve-
Vrouw 's nachts liet liggen, toen ik vandaar heen-
ging.’ Dit is niet gelogen; ik zeg het u in volle
ernst: schoenen, overkleed en sluier vond zij op
dezelfde plaats weer, waar zij ze gelegd had. Ze
trok ze zonder uitstel aan en zei: ‘God van de
hemel en Maria, reine Maagd; gezegend moogt ge
zijn! Ge zijt de bloem van alle deugd! In uw reine
maagdelijkheid droegt gij een kind zonder pijn,
dat eeuwig onze Heer zal blijven; ge zijt een uit-
verkoren schat; uw kind maakte hemel en aarde.
Deze macht komt u van God en staat altijd tot uw
beschikking. De Heer, die onze broeder is, moogt
gij gebieden als moeder en hij mag U lieve dochter
noemen; daarom is mij het leven veel lichter. Wie
bij U hulp zoekt vindt ze, al komt hij laat. Uw hulp
is zeer groot. Al heb ik verdriet en nood, het is

door uw tussenkomst zo omgekeerd, dat ik nu
gelukkig mag zijn. Met recht mag ik U prijzen!'
In waarheid zag ze de sleutels van de sacristie
hangen voor het Mariabeeld, waar zij ze vroeger
hing.

835. Ze hing de sleutels aan haar gordel en ging
naar het koor, waar ze de lampen helder in alle
hoeken zag branden. Daarna ging ze naar de boe-
ken en legde elk op zijn plaats, zoals ze dikwijls
vroeger gedaan had. Ze bad de Maagd Maria, dat
zij ze voor kwaad mocht vrijwaren: haar en haar
kinderen, die zij in zwaar verdriet in het huis van
de weduwe had achtergelaten. Intussen was de
nacht gevorderd en het uurwerk begon te slaan,
waaraan men 't middernachtuur kende. Zij nam
het klokketouw bij het einde en luidde de metten
zo wel op tijd, dat ze 't overal hoorden, die boven
op de slaapzaal lagen. Ze kwamen allemaal zonder
talmen naar beneden. Ze wisten er helemaal niets
van.

855. Ze bleef haar leven lang in het klooster
zonder schande of verwijt. Maria had haar dienst
waargenomen, alsof zij hetzelf was. Zo was de
zondares bekeerd tot lof van Maria, de hemelse
Maagd, die men eert en die steeds haar vrienden
trouw bijstaat, als zij in nood zijn bezwaard.

8. Het lot van de kinderen (865-918) aant.

[1] 865. De juffrouw over wie ik vertelde, is non
[2] zoals zij te voren was. Nu wil ik haar twee kinde-
[3] ren niet vergeten, die ze in grote nood in het huis
[4] van de weduwe achtergelaten had. Ze hadden noch
[5] geld noch brood. Ik kan u niet in al zijn diepte be-
[6] schrijven, hoe grote smart ze toonden, toen ze haar
[7] moeder niet meer vonden. De weduwe ging bij
[8] hen zitten; ze had medelijden met hen. Ze zei:
[9] ‘Ik zal met deze twee kinderen naar de abdis
[10] gaan. God zal haar ingeven, dat ze hun goed zal
[11] doen.’ Ze deden kleren en schoenen aan en ze
[12] ging met hen naar 't klooster. Ze zei: ‘Mevrouw,
[13] wil de nood van deze twee wezen kennen. De moe-
[14] der heeft ze onverzorgd vannacht in mijn huis ach-
[15] tergelaten en is haars weegs gegaan; ik weet niet
[16] waarheen west of oost. Zo zijn de kinderen zonder
[17] steun of hulp. Ik zou ze graag helpen, als ik wist
[18] hoe.’ De abdis sprak tot haar: ‘Zorg goed voor
[19] hen; ik zal het u vergoeden, zodat gij er u niet
[20] over beklagen zult. Aangezien ze aan uw zorg zijn
[21] toevertrouwd, geve men hun elke dag om Godswil
[22] de liefdegift. Zend dagelijks een bode naar hier,
[23] die drank en eten voor hen haalt. Als er hun iets
[24] ontbreekt, laat het mij dan weten.’

[25] 899. De weduwe was blij dat het voor haar zo
[26] verlopen was. Ze nam de kinderen met zich mee

[27] en droeg goede zorg voor hen. De moeder, die hen
[28] had gezoogd, en voor hen geleden had, was wel te
[29] moede, toen ze haar kinderen in goede bewaring
[30] wist; ze had ze in grote nood verlaten en in de
[31] steek gelaten. Voortaan had ze geen kommer noch
[32] kwelling meer om haar kinderen; ze leidde voort-
[33] aan een heilig leven. Nacht en dag zuchtte en
[34] beefde ze dikwijls, want ze was vervuld met be-
[35] rouw over haar slechte zonden, die ze aan geen
[36] mens durfde belijden, noch mondeling of schrif-
[37] telijk bekend maken.

9. De bevrijdende biecht (919-1029) [aant.]

[1] 919. Op zekere dag kwam een abt, die de ge-
[2] woonte had, het klooster eenmaal per jaar te be-
[3] zoeken om te vernemen of er geen schandelijke
[4] geruchten waren, op grond waarvan zij blaam
[5] zouden verdienen. Op de dag dat hij kwam lag
[6] de zondares geknield in 't koor en deed ze haar
[7] gebed. Ze was daarbij in hevige tweestrijd; de
[8] duivel bracht haar in verzoeking door haar zich
[9] er voor te doen schamen haar zonden aan de abt
[10] te biechten.

[11] 932. Terwijl ze daar in gebed lag, zag ze, hoe
[12] naast haar een jongeling ging in 't wit gekleed. Hij
[13] droeg bloot op zijn arm een kind dat haar dood
[14] scheen. De jongeling wierp een appel op en neer
[15] en ving hem weer voor 't kind bij wijze van spel.
[16] Dat bemerkte de non wel, terwijl ze in gebed lag.
[17] Ze zei: ‘Indien het mogelijk is en gij van God
[18] gekomen zijt, zo bezweer ik u bij zijn gebod, mij
[19] te zeggen en niet te verbergen, waarom gij voor
[20] dat kind met die schone rode appel speelt, terwijl
[21] het dood in uw arm ligt. Uw spel baat hem hele-
[22] maal niets.’

[23] 950. ‘Zeker, non, gij zegt de waarheid; het
[24] weet helemaal niets van mijn spel; het is dood en
[25] hoort noch ziet. Juist op dezelfde wijze weet God
[26] niet dat gij bidt en vast; dat helpt u helemaal

niets. Het is al vergeefse moeite, dat gij u kastijdt. Gij zijt in zonden zo verstikt, dat God uw gebeden niet hoort daarboven in zijn rijk. Ik geef u de raad: ga aanstonds naar de abt, uw biechtvader, en vertel hem al uw zonden zonder te liegen. Laat de duivel u niet ten val brengen. De abt zal u absolutie geven over de zonden die u leed doen. Als ge ze niet wilt biechten, zal God u er zwaar voor straffen!' De jongeling verdween uit haar ogen; hij wilde zich aan haar niet meer vertonen.

973. Ze had verstaan wat hij zei. 's Morgens ging ze dadelijk naar de abt en vroeg hem, haar biecht woord voor woord aan te horen. De abt was een wijs man. Hij zei: 'Dochter, mijn dierbaar kind, dat wil ik niet nalaten; denk goed na en onderzoek u zelf met betrekking tot uw zonden.' En op hetzelfde ogenblik ging ze naast de heilige abt zitten en bekende hem haar leven en heel haar levensloop van het begin af; hoe zij door dwaze liefde zo uitermate bekoord was, dat zij op zekere nacht haar kloosterkleed met grote angst had moeten laten liggen op het altaar van Onze-Lieve-Vrouw en het klooster met een man verlaten had, die twee kinderen van haar gekregen had. Ze verzweeg niets van al wat zij ooit bedreven had. Ze openbaarde de abt alles wat ze in de grond van haar hart wist.

997. Toen ze alles gebiecht had, zei de abt, de heilige vader: 'Mijn dochter, ik zal u vergiffenis

schenken voor al de zonden, die u leed doen en die
ge mij nu hebt beleden. Geloofd en gezegend zij
de Moeder van God!' Bij deze woorden legde hij
de hand op haar hoofd en gaf haar vergiffenis.
Hij zei: 'Ik zal in een sermoen uw biecht bekend
maken en ik zal het zo voorzichtig inkleden, dat
gij noch uw kinderen ooit, op geen enkele plaats,
laster zult te horen krijgen. Het zou verkeerd zijn,
dit schone mirakel, dat Onze-Lieve-Heer ter ere
van zijn moeder deed, te verzwijgen. Ik zal het
overal verkonden en hoop dat bovendien menig
zondaar er zal door bekeerd worden en weer Onze-
Lieve-Vrouw zal eren.'

1019. Eer hij naar huis terugkeerde, zette hij
aan heel het klooster uiteen, wat een non was over-
komen. Maar zij wisten niet wie het was. Dat bleef
verborgen. De abt reed weg, aan Gods bescherming
aanbevolen. Hij nam de kinderen van de non met
zich mee onder zijn hoede. Hij deed hun 't grauw
kloosterkleed aan en zij werden twee vrome
mensen.

Hun moeder heette Beatrijs.

Epiloog (1030-1038) aant.

[1] 1030. Loof en prijs God en Maria, die God zoog-
[2] de en dit schone mirakel liet gebeuren. Ze hielp de
[3] non uit alle nood. Laten wij nu allen bidden, klein
[4] en groot, die dit mirakel zullen horen lezen, opdat
[5] Maria onze voorspraak mag wezen in het zoete dal,
[6] waar God het mensdom zal oordelen.

Amen.

Voornaamste tekstuitgaven

Dr Rob. ROEMANS: *Beatrijs;* Tweede druk. Antwerpen, De Nederlandse Boekhandel, 1951.

Dr TINBERGEN - Dr L.M. VAN DIS: *Beatrijs;* Vijftiende druk. Groningen, Wolters; 1952.

Dr Jos. GIELEN: *Beatrijs;* Tweede druk. Nijmegen, Dekker & Van de Vegt N.V., 1951.

Dr Jur. A.L. VERHOFSTEDE: *Beatrijs;* Antwerpen, Uitgeverij 'De Vlijt' N.V., 1947.

Dr J. VAN MIERLO S.J.: *Beatrijs,* in 'Geestelijke Epiek der Middeleeuwen' Brussel, De Standaard, 1939.

De eerste twee werden het meest door ons geraadpleegd.

Bewerkingen

De Beatrijs-legende blijft in onze dagen nog de dichters en toneelschrijvers bekoren. De voornaamste bewerkingen in de Nederlandse letterkunde zijn:

J. ALBERDINGK THIJM: *Legenden en Fantasiën,* 1847.
Albertine STEENHOFF-SMULDERS, in *Van onzen tijd,* 1918.
P.C. BOUTENS: *Beatrijs,* 1908.

Toneelbewerkingen:

Félix RUTTEN: *Beatrijs. Mysteriespel in vier taferelen,* 1918.

Herman TEIRLINCK: *'Ik dien', een spel ter verheerlijking van Zuster Beatrijs,* 1924.
Pieter MAGERMAN: *Zuster Beatrijs, Legendespel in 4 bedrijven.*
Herman VAN OVERBEKE: *Beatrijs volgens onze aloude Sproke,* 1925.

De bewerking van *Boutens* schakelt het kristelijke bestanddeel uit en mist de prachtige psychologische motivering van het Middeleeuwse verhaal. Ze is terecht geroemd om haar taalschoonheid en de zuivere beschrijvingskunst van al het *uitwendige* in de Beatrijsgeschiedenis.

Verklaringen
Oefeningen

I. Verklaringen

A. Oorspronkelijke Tekst

2 **Die liede** = de mensen.
3 **Ict** = ik het.
En = ontkenning (négation).
Vertaren = verteren, vermoeien.
4 **Die doghet** = de deugd, de voortreffelijkheid.
5 **Bleven** = gebleven. In het Middelnederlands hebben enige werkwoorden, o.a. *bliven, comen...* het verleden deelwoord zonder *ghe-*.
6 **Mieracle** = mirakel, wonderverhaal.
Op heven (van **opheffen**) = aanvangen, aanheffen.
7 **Toghede** (van **toghen**) = tonen, laten gebeuren.
8 **Mariën;** in het Mnl. hebben vrouwelijke naamw. op *-e* de (2de en) 3de naamval doorgaans op -en.
Mariën (3de nv.) **teren** = Maria ter ere.
Diene (uit **die- ene**) = die hem. - In de Middeleeuwen bedoelt men met God dikwijls Christus.
9 **Ere** (uit **eenre**) = 3de naamval vrouwelijk enkelvoud. In het Mnl. volgt achter een voorzetsel vaak de 3de naamval.
10 **Moet** drukt de wens uit = moge.
Onnen = gunnen, verlenen.
11 **Die poen te,** vrouw. enk. van **poent** = datgene waarop het aankomt.
Geraken = treffen.
12 **Daer**... **af** = daarvan, daaraan.
13 **Na** (met 3de naamval) = naar.
14 **Als** = zoals.
15 **Begheven** = die de wereld verlaten heeft (een kloosterling).
Een Willemijn = een Wihelmiet, lid van de orde van de H. Willem, een eremietenorde uit de Middeleeuwen.
16 **Hi vant** (= vant -et) = hij vond het.

Die boeke sijn = zijn boeken.
17 **Ghedaghet** = bedaagd, bejaard, op leeftijd.
18 **Daer**... **af** = waarvan, waarover, over wie.
Began = verleden tijd van *beghinnen*.
19 **Hovesch** = zoals iemand die aan een ‘hof’, in adellijke omgeving is opgevoed, hoofs, beschaafd.
Subtijl = fijn.
20 **Noch** = meer.
21 **Ic wane** = denk ik.
22 **Van ghedane** = in uiterlijk voorkomen, wijze van doen.
23 **Lede** = ledematen, lichaam.
24 **Sonderlinghe** = in het bijzonder.
25 **Dochte** (van **doghen**) = zou betamen.
28 **Daer si droech abijt** = waar zij het habijt droeg, waar zij kloosterlinge was.
29 **Costersse** (met de Vlaamse uitgang **érsse**) = kosteres.
30 **Dat** ... **al over waer** = dat verzeker ik u. Dit vers is niet meer dan de vulling van een hiaat in 't *berijmde* verhaal.
31 **Lat** = **traghe** = traag, lui.
No = noch.
33 **Snel** = vlug.
34 **Te lndene** = te luiden. Naast de infinitief kent het Mnl. een werkwoordelijke vorm op -e, die men het ‘gerundium’ noemt.
35 **Ghereide** = maakte gereed.
Ornament = kerkelijke gewaden.
36 **Covent,** Fr. couvent. - **Alt covent** = 't hele klooster.
37 **Joffrouwe** = van voornamer gevoelswaarde dan ‘juffrouw’: jong meisje, vooral van aanzienlijke stand.
38 **Der minnen** = 3de naamval.
39 **Werken** = teweegbrengen.
Achter lande = overal.
40 **Bi wilen** = somtijds, soms.
41 **Quale** = kwelling. - **Toren** = verdriet.
Wedermoet = weerzin, ontevredenheid.
43 **Oec** = zelfs. - **Ries** = dwaas.

44 **Bliven int verlies** = in ellende komen; blijvend nadeel er van ondervinden.
45 **Eest** (uit **es-et**) = is het.
46 **Sulken** = menigeen. - **-Ne:** ontkenning **(hine** = hij niet).
47 **Weder** ... **ofte** = óf ... óf.
48 **Waent** = denkt. - **Ghecrighen** = verkrijgen.
49 **Meneghe** = menigeen.
Onder voet worpen = ter aarde werpen.
50 **Haer** (met accent) = aan de minne.
52 **Hilde** = hield, voor zich zou behouden.
53 **Dade hijt niet** = deed hij het niet, als hij het niet deed (nl. mild zijn).
54 **Noch** = bovendien. - **Ghestade** = standvastig.
55 **Wat** = wat ook.
56 **Gheeft ghemene** = als gemeenschappelijk doet delen.
57 **Welde** = weelde. - **Rouwe** = droefheid.
58 **Selke** = zulke. - **Heten** = noemen.
59 **In** (uit **ic-en**) = ik ... niet. - **Conste** = zou kunnen.
61 **Uter minnen beken ronnen** = uit de beek der minne vloeien. (Artificieel, zoals in de 'echte' minnelyriek.)
62 **Darf** (van **dorven**) = mag. - **Veronnen:** kwalijk nemen.
64 **Ghevaen** = gevangen.
66 **Cesseert** (Fr.: cesser) = ophoudt.
67 **Spade** = laat.
68 **Hi doeter sine macht toe** = hij doet er aan wat hij kan.
72 **Vermaende** = bezwoer, smeekte.
73 **Troesten** (troosten) = sterken.

B. Proza

Proloog

7 **Zogen** = met moedermelk voeden.
Hem: In de Middeleeuwen bedoelt men met

God dikwijls Christus.
9 **Vergunnen** = toestaan (accorder).
12 **Volkomen naar waarheid,** selon l'exacte vérité.
14 **De Wilhelmiet** (= de Willemijn) is een lid van de orde van de H. Willem, een eremietenorde uit de Middeleeuwen (le Guillemite).

1. De verlokking

1 **Hoofs** = gelijk aan een hof, wellevend, vormelijk (de moeurs courtoises).
2 **De gedraging** = de wijze waarop iemand zich bij verschillende gelegenheden gedraagt.
5 **Uitweiden** = wijdlopig zijn, te veel bijzonderheden meedelen.
14 **De jonkvrouw** (de joffrouwe) is van voornamer gevoelswaarde dan 'juffrouw' = een jong meisje vooral van aanzienlijke stand.
16 **De kwelling,** le tourment.
18 **Ze maakt hem zo dwaas,** elle en fait un tel nigaud.
21 **Spreken of zwijgen:** hij weet niet wat beter voor hem is, spreken of zwijgen.
23 **Die maar opstaat**... = hij herwint niet eerder zijn geestkracht, dan wanneer het haar goeddunkt.
24 **Vrijgevig** = mild (libéral).
27 **Standvastig** - duurzaam (constant).
32 **Uit de bron** ... **vloeien** = uit de liefde voortkomen.
36 **Bekoren,** tenter.
38 **Kwade listen,** des ruses malicieuses.
39 **Zo goed als hij kon** = op sluwe en gemene wijze, gelijk hij dat zo goed kon.
43 **Overladen** = bezwaard.
47 **Het habijt** = het kloosterkleed.
57 **Beheerste** = had ... in haar macht, kwelde.
61 **Het** (getralied) **venstertje** in de kloosterpoort,

waardoor men bezoekers te woord staat.

64 **In de breedte** (= de dwarste) **en in de lengte** = kruiselings.

73 **De pijl van de liefde** (= der minnen strael): uitdrukking van de hoofse minnepoëzie.

78 **Verpozing** = een rustige gelegenheid.

80 **Vrouw Venus.** Vrouw(e) wordt in de Middeleeuwen als vererend toevoegsel voor namen van heidense godheden gebruikt **(Tinbergen).**

85 **Naar buiten leiden** = ontvoeren.

96 **Over acht dagen.** In de tekst staat: over acht nachten. In de Middeleeuwen, als in de Indogermaanse oudheid, telde men nog veelal bij nachten.

97 **De egelantier** = de wilde roos, is vanouds een zinnebeeld van de liefde **(Tinbergen).**

106 **Stapvoets** = met regelmatige stap.

113 **Mes:** ieder droeg in de Middeleeuwen, toen men onze tafelmessen niet kende, een mes (in schede) bij zich.
Gordel: vergelijk de 17de eeuwse ‘onderriem’, waaraan de vrouwren beurs, mes, schaar, enz. droegen **(Tinbergen).**

116 **Deed hij navraag** = stelde hij een onderzoek in.

2. De vlucht uit het klooster

3 **Metten** (horae matutinae) = het eerste van de zeven ‘getijden’ (liturgische gebeden die op bepaalde uren gelezen worden) van het officium. De zeven getijden zijn: metten, prime, tercie, sexte, noene, vesper, complete **(Tinbergen).**

6 **De slaapzaal** = de gemeenschappelijke slaapzaal; Fr. dortoir (opten dormer).

19 **De misdadigers** zijn de moordenaars tussen wie

Jezus gekruisigd werd.
32 **De pij** = het overkleed.
38 **Bij het morgengebed** (te prieratide) = tijd van de prime, te zes uur 's morgens.
62 **Dat grijze;** de Gisterciënsers droegen buiten 't klooster ‘grau abijt’.
63 **Cordovaans:** leer van Cordova.
65 **Met linten gebonden schoenen** = sandalen, die zij als non had gedragen.
66 **Hoofddeksel** (Middeln.: hoet cleder) = kap of hoed, afhangende doek. **(Hoet** = hoot = hoofd.)

3. In vreemde landen

11 **Iemand in de steek laten** = in de verlegenheid laten, inz. op het critieke ogenblik verlaten.
18 **Gesteld dat** = verondersteld dat, indien.
20 **Pond** = rekenmunt van uiteenlopende waarde.
23 **Zeven** (jaar) was bij alle volkeren een ‘heilig’ getal. - Het in sprookje, sage, legende zo geliefde getal wordt ook voor *onbepaalde* grootheden genomen **(Tinbergen).**
32 **Beloverd** = met lover, bladeren bedekt.
39 **Onbeschofterik** = grof, onbeschaafd mens.
41 **Van dorpere aard** = zoals een dorper (een dorpeling) het zou doen, op schandelijke wijze.
42 **Aanzoeken** = aanzoek doen, een ongeoorloofde minnehandel trachten aan te knopen.
48 **Venus** is de personificatie van de zinnelijke liefde.
52 **Absalon** = de derde zoon van David. ‘Nu was er in gans Israël geen man zo schoon als Absalon (II Sam. **14:25**). **(Tinbergen).**
53 **Ongestoord** = rustig, met rust.
64 **Vergeleken** = geen aardse genieting is bij de geringste hemelse vreugde te vergelijken.
73 **Zeven:** nu wel letterlijk, maar toch alleen omdat het geheimzinnige getal zijn aantrekkelijkheid heeft **(Tinbergen).**

4. Op de dool

6 **Spinnen:** Zij was een weeldekind en verstond het grove handwerk niet.
10 **Zwaar** = bedroefd; dat stemde hen zwaarmoedig.
13 **Al was 't hun leed** = al kostte het hun hartzeer.
14 **Achterlaten** = aan haar lot overlaten.
25 **Rampzalig** = ellendig.
38 **Tegen de borst stuiten** = aanstoot geven.
44 **Zeven getijden** (tekst: die seven ghetiden van onser vrouwen): het Officium Beatae Mariae Virginis, getijden (uurgebeden) ter ere van de H. Maagd (Zie II, 3).

5. Inkeer

7 **God:** In de Middeleeuwen bedoelt men met God dikwijls Christus (Zie Proloog, 7).
Bron (tekst: fonteyne) van genaden, en verheven boven alle vrouwen.
27 **Theophilus** had zich schriftelijk jegens de duivel verbonden om zijn ziel aan hem over te leveren; om zijn trouw aan Maria nam zij deze het contract af (een Middeleeuwse Maria-legende **(Tinbergen).**
43 **Boodschap:** nl. de Menswording van de Zoon Gods.
45 **Die woorden** = de woorden van de ‘Engelse Groet’. Het eerste deel van het ‘Ave Maria’ begroet de H. Maagd met de woorden, waarmee de engel haar te Nazareth aansprak.
50 **Verdedigen** = vrijpleiten.

6. Naar huis

9 **Onderkomen** = huisvesting, gastvrijheid voor de nacht.
Uit menslievendheid = met een beroep op menslievendheid, om Gods Wil.

16 **Zij bleef** bij de weduwe.
19 **Jonkvrouwen** = dames van adel, deftige nonnen.
32 **Aan haar einde is gekomen** = is gestorven.
34 **Raaskallen** = zottepraat verkopen.
35 **Laten varen** = achterwege laten.
38 **Mettenuur:** uur van de metten, dienst van de metten waarvoor zij in de nacht moest opstaan.
45 **Die** (datief) = aan haar die...
55 **Op staande voet** = dadelijk.
58 **Wanhoop vervloekt:** Wanhoop (het opgeven van alle hoop) is een ‘zonde tegen de H. Geest’, omdat het twijfel inhoudt aan Gods genade. **(Tinbergen).**
65 **Laat** = eerst toen hij aan het kruis hing.
73 **Gisemast** (Gisemas), zo heet in de overlevering de berouwvolle moordenaar, die met Jezus gekruisigd werd.

7. Terug in het klooster

10 **Uw hele kloostergewaad** = al uw kloostergewaden.
20 **Koningin des Hemels** = Maria is tot koningin des Hemels gekroond. Deze kroning is het onderwerp van veel miniaturen en schilderijen **(Tinbergen).**
31 **Kostbaar bloed:** Aanroepingen van Christus' bloed en wonden komen veelvuldig voor.
48 **Hels bedrog** = bedrog van boze geesten.
88 **Boomgaard:** de plaats waar haar minnaar haar indertijd had opgewacht.
109 **Moeder:** nl. God de Zoon.
Lieve dochter: nl. God de Vader.
110 **Lichter** = geruster.
120 **Branden:** O.L. Vrouw had de lichten al ontstoken.
Boeken: missaal, getijdenboeken, enz.
127 **Middernachtuur:** waaraan men wist dat het middernacht was.
134 **Schande, verwijt:** ze leed geen schande en kreeg geen verwijt te horen.

8. Het lot van de kinderen

21 **Om Godswil** = ter liefde Gods; voor niets. Wat men aan de armen geeft, geeft men om Godswil **(Tinbergen).**

9. De bevrijdende biecht

2 **Bezoek:** een jaarlijks onderzoek naar de handhaving van de kloostertucht.
4 **Zij** = de kloosterlingen.
8 **Verzoeking** door te maken dat zij er zich voor zou schamen, haar zonde aan de abt te biechten.
28 **Verstikt** = verloren, bevangen.
34 **Er**... **voor** = voor uw zonden.
41 **Onderzoek** nauwgezet uw geweten.
52 **In de grond van haar hart** = in het diepst van haar ziel.
66 **Verkonden** = bekend maken.
69 **Zette hij uiteen** = liet hij verstaan.

Epiloog

5 **Het zoete dal** (het heerlijke oord): het dal Josaphat, waar Christus het laatste oordeel zal uitspreken.
6 **God:** Christus , de opperste rechter.

Waardering

Onovertroffen taferelen noemt Dr. STRACKE[1]:

1. het eerste weerzien van de beide geliefden aan het kloostervenstertje in de kloosterpoort.
2. de ontmoeting onder de egelantier vóór de vlucht.
3. de samenspraak en tweestrijd in het bos.
4. Beatrijs' gebed, alvorens ze haar zondig leven begint, en nadien, als ze door weemoed en berouw geperst naar het klooster terug wil.
5. de niet gewichtige en toch zo psychologische rol die de twee kinderen in heel het gebeuren vervullen.
6. de nachtelijke intocht van Beatrijs in de boomgaard, het klooster, de kerk, met de vele details, waarbij niets wordt vergeten en alles een echo wakker maakt in haar onrustig en toch bevredigd gemoed;
7. de drievoudige verschijning in het huis van de weduwe.

Op Beatrijs mag ten volle het Evangelisch woord worden toegepast: '*Haar zal veel vergeven worden, omdat ze veel heeft liefgehad.*'

1 Dr. A. STRACKE S.J.: *Over Beatrijs,* Leuvense Bijdragen.

II. Oefeningen

Om de leerlingen tot een beredeneerd aesthetisch inzicht van het gedicht te brengen raden we ten zeerste aan, mondeling en schriftelijk werk te maken, in de klas zelf of thuis, als voorbereiding of als toepassing op de les.

Samenvatting van bepaalde stukken, vrije **opstellen** van algemene aard over aangeduide passages, om het oordeel van de leerlingen te bevorderen, zijn aanbevolen onderwerpen voor huiswerken.

Aan te raden is ook het beantwoorden van volgende en soortgelijke **vragen:**

1. Is 'Beatrijs' een **legende?** (Verhaal, bovennatuurlijk element; wáár?)
2. Hoe verloopt de **handeling?** (bedrijven, overgangen, toppunt, ontknoping)
3. Wat is de **kern** van het gedicht? (het wonder) - Wat is het **doel** van de schrijver? (de lof te zingen van Maria Middelares).
4. Wat is **hoofdzaak** in het gedicht? (Wat wil de dichter laten uitschijnen?)
5. *Beatrijs:* Naar wie gaat haar **liefde?** (God, jonkman, kinderen, natuurschoon, hoofsheid) - Is ze een echte **vrouw?** (Liefde, schaamtegevoel, fijnheid). - Is ze een echte **kloosterzuster?** (bidt veel en regelmatig, twijfelt nooit aan haar roeping, uitstortingen, gevoelens (allusies uit de Bijbel, getijdenboeken), wantrouwen tegenover de wereld; *uitsluitend* conflict tussen God en natuur).

6. *De jongeling:* Wat vernemen we van hem? (geen naam noch beschrijving). - Hoe is zijn liefde gekleurd? (Wellust: uiterlijke schoonheid; vleit [sieraden, kleren], liefdesverklaringen, ontrouw, egoïst.)
7. Toon de **tegenstelling** tussen de liefde van Beatrijs en van de jonkman (edele liefde van het meisje; zinnelijke neiging van de jonkman).
8. Toon de **kiese** behandeling van Beatrijs' liefdeleven (reinheid van hart, soberheid, schaamte- en eergevoel, aarzeling, plichtbesef, weemoed, angstig voorgevoel voor de toekomst; nooit bijzonderheden).
9. Toon dat de dichter niet alleen de hartstochten kent, maar ook wat we gewoonweg '**de wereld**' noemen (keurige beschrijving van kleren en sieraden; hoofsheid).
10. Welke **verontschuldigingen** voert de dichter aan voor Beatrijs' liefde? (jongeling die ze sinds haar twaalfde jaar kent, wonderlijke uitwerking van 'de minne' op ieder mens, bijna onweerstaanbare kracht).
11. Is de Beatrijsfiguur **sympathiek?** (haar zielestrijd, zuiverheid van inborst, edele drang van haar gevoelens [strijd en gebed ten spijt], ontgoochelde vrouw, berouw, opoffering voor het heil der kinderen).
12. Is de jongeling **sympathiek?** (geen strijd, een wereldling, een genotzoeker; geen trouw, geen berouw).
13. Bepaal het **godsdienstig** bestanddeel in de sproke (vertrouwen op God, Maria, barmhartigheid, berouw en biecht, nederigheid; gebeden (aantal, ogenblik, beeldspraak, zinspelingen); theologie (genade, roeping, Maria's tussenkomst als middelares, natuurkracht).
14. Toon dat de **kloosterlijke** staat een blijvende invloed op Beatrijs uitoefent.
15. Bewijs dat Beatrijs zich door **Maria** tot **Jezus** richt (de Maria-verering is zeer zuiver).

16. Zoek de voornaamste **stijlfiguren** (herhalingen, geijkte uitdrukkingen, tegenstellingen (Beatrijs-jongeling), mythologische herinneringen, vizioenen, gesprekken, evangelische bewoordingen).
17. Wat kunt gij uit het verhaal opmaken over de **auteur?** (kent het kloosterleven in detail, Evangelie, 'geletterd' (Theophilus, Venus...); degelijke opbouw van de legende, psychologie, mensenkenner, theologisch juist, Mariavereerder).
18. Waarom is en blijft deze sproke '**actueel**'? (menselijk en humanistisch).